

Nasûhî Türbesi'nin kitâbesi ile içinden bir görünüşü

bundaki üç merkezli kemerleriyle Abdülâziz döneminin eklektik zevkini yansıtmaktadır. Duvarlarda herhangi bir bezeme bulunmamakta, çubuklu tavanın merkezinde çatalarla oluşturulmuş sekizgen bir göbek yer almaktadır. Dikdörtgen planlı (13,50 × 5,50 m.) türbenin girişi kuzeydoğu köşesinde minare kaidesinin yanındaki girintidedir. Batı duvarında cami-tevhidhâne harimine açılan niyaz penceresinden başka doğu duvarında üç, kuzey ve güney duvarlarında birer pencere vardır.

Türbede Nasûhî Efendi'ye, hanımına ve neslinden gelenlere ait toplam on adet ahşap sanduka mevcuttur. Nasûhî Efendi'nin sandukası diğerlerinden daha büyük tutulmuş ve tepede kesişen kemerciklerle birbirine bağlanmış düşey pirinç çubukların teşkil ettiği bir şebeke ile kuşatılmıştır. Batı ve güney duvarlarındaki niyaz pencerelerinin eksenlerinin kesişme noktasında yer alan bu sandukanın ayrıcalığı, üzerine isabet eden sekiz kollu yıldız biçimindeki tavan göbeğiyle de vurgulanmıştır. Diğer sandukaların etrafında ajurlu ahşap korkuluklar bulunmaktadır. Gerek türbenin gerekse cami-tevhidhânenin duvarlarında Nasûhî Efendi başta olmak üzere Halvetî büyüklerinin isimlerini içeren çeşitli hat levhaları dikkati çeker.

Minare kare kaidesi, prizmatik üçgenlerden oluşan pabuç kısmı, çokgen kesitli gövdesi ve peteği, koni biçimindeki külâhi ile klasik üslûba uygundur. Tamamen yenilenmiş olan selâmiğin eski biçimi hakkında pek az şey bilinmekte, yaklaşık 10 × 15 m. boyutlarındaki iki katlı bir yapı oldu-

ğu, kuzeye doğru 5 × 7 m. boyutlarında tek katlı bir giriş bölümüyle uzatıldığı tesbit edilmektedir.

Cami-tevhidhâneyi doğu ve güney yönlerinden kuşatan hazîrede aralarında devlet ricâlinden, ulemâdan ve saray mensuplarından birçok kişinin bulunduğu tekke mensupları ve muhipleri gömülüdür. Hazîrenin kapısı, tekke binalarının ne ilk (1099/1688) ne de son (1280/1863-64) yapıymındaki üslûp özelliklerine uyan barok üslûbunda ayrıntıları ile dikkati çekmekte, gerek bu kapı gerekse türbenin güneye açılan niyaz penceresinin içindeki ayrıntılar, XVIII. yüzyılın son çeyreğine ya da XIX. yüzyılın başlarına ait bir onarıma işaret etmektedir.

Hasan Paşa Çeşmesi'nin kübik hacimli haznesi son onarımda kesme taş örgüsünü taklit eden siva ile, cadde üzerindeki doğu cephesi ise beyaz mermerle kaplanmıştır. Çeşmenin sivri kemeri üzerinde 1117 (1705) tarihini veren sülûs hatlı manzum kitâbe yer almaktadır. Kitâbe metni şair Zâmîri İsmâil Efendi'ye aittir. Beyzî yakalla güney cephedeki dikdörtgen biçiminde ufak boyutlu ayna taşı XIX. yüzyılda yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İrade-Evkaf, nr. 2842/7 (11 Muharrem 1320); *İstanbul Tekkeleri Listesi*, TSMa, nr. E. 1772, 3333, sıra nr. 157; *İstanbul Tekkeleri Listesi*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1825, sıra nr. 134; *Ayvansarayî, Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 231-232; a.mlf., *Mecmûa-i Tevârîh* (haz. Fahri Ç. Derin – Vahid Çabuk), İstanbul 1985, s. 64; *Âsitâne Tekkeleri*, s. 3; *Bâb-ı Âli, Nezâret-i Umûr-ı Dâhiliye Sicil Nüfus İdare-i Umûmiyesi Dersaadet ve Bilâd-i Selâse Nüfus-ı Millisine Mahsus İstatistik Cetvelidir*, İstanbul 1301, s. 57; *Melekpaşazâde Kadri Bey, Hânkah-nâme, Süleymaniye Ktp.*, Nuri Arlasöz, nr. 36, vr. 1^b; *Mecmûa-i Cevâmi'*, II, 72-73 (nr. 127, 314); *Bandırmalızâde, Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 5; *Mehmed Râif, Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, I, 99-100, 187; *1329 Senesi İstanbul Beldesi İhsâiyât Mecmuası*, İstanbul 1330, s. 21; *Osmanlı Müellifleri*, I, 166-167; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1945, II, 294, 296-297; M. Halit Bayrı, *İstanbul Folkloru*, İstanbul 1972, s. 174-175; *Behcetü, Merâkid-i Mu'tebere-i Üsküdar*, s. 84-85; *Konyalı, Üsküdar Tarihi*, I, 239-241, 373-375; II, 49-50; Zâkir Şükürü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 21-22; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1987, II, 49; Günay Kut – Turgut Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait

Bir Kaynak: *Dergeh-nâme*", *Türkische Miszellen: Robert Anhegger Armağanı*, İstanbul 1987, s. 234; M. Baha Tanman, "Relations entre les semahane et les türbe dans les tekke d'Istanbul", *Ars Turcica: Akten des VI. Internationalen Kongresses für Türkische Kunst* (ed. K. Kreiser), München 1987, s. 316; a.mlf., "Settings for the Veneration of Saints", *The Dervish Lodge: Art, Architecture and Sufism in Ottoman Turkey* (ed. R. Lifchez), Berkeley 1992, s. 153; a.mlf., "Nasuhî Tekkesi", *DBİst.A*, VI, 50-51; Mustafa Özdamar, *Dersaadet Dergâhları*, İstanbul 1994, s. 239; Sâlim Yorgancıoğlu, *Üsküdar Dergâhları*, İstanbul 2004, s. 99-104; Besim Çeçener, "Üsküdar Mezarlıkları, Türbeleri ve Hazireleri", *TTOK Belleteni*, sy. 49 (328) (1975), s. 18 vd.; Atilla Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *VD*, XIII (1981), s. 588.

M. BAHA TANMAN

NASÛHİYYE

(نصوحیه)

Halvetiyye-Şâbâniyye tarikatının
Mehmed Nasûhî Üsküdarî'ye
(ö. 1130/1718)
nisbet edilen bir kolu
(bk. MEHMED NASÛHÎ).

NASUHPAŞAZÂDE ÖMER EFENDİ

(bk. ÖMER EFENDİ, Nasuhpaşazâde).

NÂSÛT

(الناسوت)

İnsanın beşerî ve cismanî yönünü
ifade eden bir tasavvuf terimi.

Hallâc-ı Mansûr insanın beşerî (maddî) yönünü Süryânîce *nâsût*, ilâhî (mânevî) yönünü de *lâhût* kelimeleriyle ifade etmiş, bu iki terim daha sonra çeşitli sûfiler tarafından kullanılmıştır. Hallâc'a göre insan Allah'ın ezelde kendisinden çıkardığı bir sûrettir, Allah gizli olan güzelliğini ve sırrını onda izhar etmiştir. Bu sûretin *nâsût* ve *lâhût* olmak üzere iki tabiat ve âlemden oluştuğunu ve iki âlemin ayırt edilemeyecek şekilde birbiriyle mezceldiğini söyleyen Hallâc, "Allah Âdem'i kendi sûretinde yaratmıştır" hadisini (Buhârî, "İstîp-

Nasûhî
cami-
tevhidhânesinin
kitâbesi

NÂSÛT

zân”, I; Müslim, “Birr”, 115; “Cennet”, 28) bu çerçevede yorumlamıştır (*Kitâbü’l-Tavâsîn*, s. 130; Baklî, s. 398, 432).

Hallâc’ın, “Tenzih ederim o zâtı ki nâsût, parlak lâhûtun yüce sırrını açığa çıkar- mış, sonra da halka açıkça yiyen, içen sû- retinde görünmüştür” beytinde (*Kitâbü’l-Tavâsîn*, s. 130) dile getirdiği bu görüş vah- det-i şühûd, hulûl, bazılarınca ittihad / vahdet-i vücûd anlayışı bağlamında da yo- rumlanmıştır (Abdülkâdir Mahmûd, s. 358-363). Affî’ye göre Hallâc, “Ben Hakk’ın sû- retiyim” sözüyle kendisinin O’nun şehâdet âlemindeki mazharı olduğunu, lâhûtî ve nâsûtî iki ayrı tabiata sahip bulunduğunu ve nâsûtun lâhûtta fenâya erdiğini anlat- mak istemiştir (*Ta’likâtü’l-Fuşûşî’l-hikem*, s. 26, 180).

Bazı sûfiler “Allah onları sever, onlar da O’nu sever” meâlindeki âyete (el-Mâide 5/54) işaret ederek, “Allah’ın kulunu sevmesi nâsûtîyet kalıbında lâhûtîyeti bâki kıl- ması, kulun Allah’ı sevmesi ise lâhûtîyetin bekâsında nâsûtîyeti fânî kılmasıdır” de- mişlerdir (Ma’sum Ali Şah, I, 171). Rûzbi- hân-ı Baklî, *Meşrebü’l-ervâh*’ta tasavvu- fî makamları anlatırken lâhûtîyet ve nâsût- iyeti mukarrebînin makamları arasında zikretmiş, lâhûtîyeti “aynü’l-cem” makamı karşılığında kullanmıştır.

Muhyiddin İbnü’l-Arabî lâhût ve nâsût kelimelerin bir hakikatin iki vechesi ola- rak yorumlar. Ona göre Allah’ın bir vechesi Hak (bâtın), diğer vechesi halktır (zâhir). Bu ayırım lâhût- nâsût sözleriyle de ifade edilebilir (*Fuşûş*, s. 138). Bazen mecaz ola- rak şeriata ve dinin zâhirî hükümlerine nâ- sût denir. Hazarât-ı hams mertebelerini dörde indirip lâhût, ceberût, melekût, nâ- sût şeklinde sıralayanlar da vardır. Buna göre lâhût ahadiyet, nâsût şehâdet mer- tebesine tekabül etmektedir. Nâsût ve lâ- hût kelimelerinin aslının Süryânice olduğuna dikkat çekerek Hallâc’ın, Hz. İsa’nın lâ- hûtî ve nâsûtî olmak üzere iki tabiatı bu- lunduğuna inanan monofizitlerin etkisinde kaldığı da ileri sürülmüştür (Abdülkâdir Mahmûd, s. 358-363).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, “İstîzân”, I; Müslim, “Birr”, 115, “Cen- net”, 28; Hallâc-ı Mansûr, *Kitâbü’l-Tavâsîn* (nşr. L. Massignon), Paris 1913, s. 130; Baklî, *Şerh-i Şathiyât* (nşr. H. Corbin), Tahran 1360 hş./1981, s. 398, 399, 432, 711; a.mlf., *Meşrebü’l-ervâh* (nşr. Nazif M. Hoca), İstanbul 1974, s. 186; İbnü’l-Arabî, *Fuşûş* (Affî), s. 138; Ma’sum Ali Şah, *Ta- râ’ik*, I, 171; Ebü’l-Alâ el-Affî, *Ta’likâtü’l-Fuşû- şî’l-hikem* (İbnü’l-Arabî, *Fuşûş* [Affî] içinde), s. 26, 36, 180, 370; a.mlf., *et-Taşavvuf şevre- tün rûhiyye fi’l-İslâm*, Kahire 1969, s. 130-139; Abdülkâdir Mahmûd, *el-Felsefetü’l-ş-şüfiyye fi’l-*

İslâm, Kahire 1967, s. 358-363; R. A. Nicholson, *Fi’l-Taşavvufi’l-İslâmî* (trc. Abdurrahman Bede- vî), Kahire 1969, s. 130-139; Cevâd Nûrbahş, *Fer- heng-i Nûrbahş*, London 1363 hş., IV, 111, 116-117.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

NÂŞÎ el-ASGAR

(النَّاشِي الْأَصْغَرُ)

Ebü’l-Hasen (Ebü’l-Hüseyn) Ali b. Abdillâh b. Vasîf el-Hallâ’ el-Bağdâdî (ö. 366/976)

İmâmiyye mezhebine mensup şair.

271 (884) yılında Bağdat’ta doğdu. Kü- çükken kendisi (veya babası) bakır eşya ima- li ve süslemesiyle meşgul olduğundan “Hal- lâ” (süslemeci) lakabıyla tanındı. Ayrıca Nâ- şî el-Ekber’den ayırt edilmesi için Nâşî el- Asgar (es-Sagîr) diye de anılır. Kendi ifade- sine göre dedesi köle, babası irtiyatçıydı. Başta Şîa’nın ileri gelen kelâmcılarından İsmâil b. Ali en-Nevbahtî olmak üzere devri- nin âlimlerinden kelâm, fıkıh, hadis ve ede- biyat dersleri aldı. Müberred, Sa’leb, İb- nü’l-Mu’tez gibi dilci, edip ve şairlerden ri- vayette bulundu (Safedî, XXI, 203). Ondan rivayet edenler arasında şair ve edip Ebû Abdullah Hüseyin b. Muhammed el-Hâfî, mantıkçı ve mütercim İbn Zür’a, dilci İbn Fâris, dilci Ebü’l-Kâsım İbn Berhân Abdül- vâhid b. Ali el-UKberî ve Abdüsselâm b. Hasan el-Basrî gibi âlimler yer alır. Henüz tanımadığı ünlü şair İbnü’l-Rûmî’yi kirli el- biseler içinde babasının dükkânında gör- düğü ve ölümünden sonra onun İbnü’l- Rûmî olduğunu öğrendiğinde kendisinden istifade etmediği için üzüldüğü belirtilir (Yâkût, XIII, 281).

Basra’yı yöneten Beridî ailesine bağla- nan Nâşî vezir Ebû Abdullah Ahmed el-Be- ridî’ye methiyeler yazdı. Bu arada Küfe’ye gitti ve cuma camiinde şiirlerini okuyup yazdırdı. Kendisini dinleyenler arasında he- nüz çocuk yaşta bulunan Mütenebbî onun bazı beyitlerini kaydetti (a.g.e., XIII, 290-291). Ardından Bağdat emîrî’l-ümerâsı İbn Râik’in yardımıyla Halife Râzî- Billâh’a bağlandı ve her ikisi için övgüler kaleme aldı. Nâşî, Muktedir-Billâh’ın veziri Ebü’l-Feth İbn Hinzâbe’nin nedimi olduktan bir süre sonra Halep’e giderek Hamdânî Hü- kümdarı Seyfûddevlé’nin teveccühünü ka- zandı. Fars ve Hûzistan hâkimi Büveyhî Hü- kümdarı Adudüddevlé ve Rûknüddevlé’nin veziri Errecân Valisi Ebü’l-Fazl İbnü’l-Amîd ile tanışan şair bir ara Mısır’a geçip İhşîdî Hükümdarı Kâfûr’un meclisinde bu- lundu ve bu şahsiyetlerin hepsi için met-

hiyeler yazdı. Bağdat’ta vefat eden Nâşî Kâzîmiyye’de defnedildi. 443 (1051) yılı- na meydana gelen bir olayda mezarının soyulduğu ve türbesinin yakıldığı rivayet edilir (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, II, 331). Fıkıh- ta Zâhiriyye mezhebine göre amel eden Nâşî, İmâmiyye’nin ileri gelen taraftarların- dan biriydi. Zamanının Rummânî gibi âlim- leriyle yaptığı kelâm tartışmalarına nükte ve esprileriyle canlılık kattığı nakledilir. Da- ha çok medih türünde olmak üzere çeşitli konularda şiirleri bulunan Nâşî’nin Hz. Ali ve Ehl-i beyt’i öven çok sayıda şiir yazdığı da ifade edilir.

Kaynaklarda birçok eser yazdığı zikredi- len Nâşî’nin (İbn Hallikân, III, 370) telifleri zamanımıza ulaşmadığı gibi isimleri de bilinmemektedir. Nâşî şiirlerini bir divan haline getirmiş ve Küfe’ye gittiğinde şiir- lerini okuyup yazdırmışsa da divanı günü- müze kadar gelmemiştir. Şiirlerinden bazı parçalar edebiyat, tarih ve biyografi kitap- larında yer almaktadır. Muhammed es-Se- mâvî’nin bir araya getirdiği 300 beyit ka- dar şiiri Nefce’te Âyetullah el-Hakîm Kü- tûphanesi’nde muhafaza edilmektedir. Ay- rıca *Kitâbü’l-İmâme* (*Kitâb fi’l-imâme*) adlı bir eseri bazı kaynaklarda zikredilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü’n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 226; Se- âlibî, *Yetimetü’l-d-dehr*, I, 248-249; Ahmed b. Ali en-Necâşî, *er-Ricâl*, Bombay 1317, s. 208; Yâ- kût, *Mu’cemü’l-üdeba*, XIII, 280-299; İbn Halli- kân, *Vefeyât*, III, 369-371; Zehebî, *A’lâmü’n-nü- belâ*, XVI, 222; Safedî, *el-Vâfi*, XXI, 202-205; İbn Hacer, *Lisânü’l-Mizân*, IV, 238-240; Alâeddin et- Tûsî, *el-Fihrist* (nşr. Muhammed Sâdik v.dğr.), Ne- cef 1356/1937, s. 89; Hânsârî, *Ravzâtü’l-cennât* (nşr. Esedullah İsmâiliyyân), Kum 1392, V, 227-229; Abdullah b. Muhammed Hasan el-Mâmekâ- nî, *Tenkihü’l-makâl fi ‘ilmi’r-ricâl*, Nefce 1350, II, 313-314; Sezgin, *GAS*, II, 591; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî’a ilâ teşâfifi’l-Ş-Şî’a*, Tahran 1391/1972, II, 331; IX, 745, 1152; Ömer Ferruh, *Târî- hu’l-edeb*, II, 513-515; A’yanü’l-Ş-Şî’a, VIII, 282-286.

SÜLEYMAN TULUCU

NÂŞÎ el-EKBER

(النَّاشِي الْأَكْبَرُ)

Ebü’l-Abbâs Abdullâh b. Muhammed b. Abdillâh el-Enbârî (ö. 293/906)

Mu’tezile mezhebine mensup şair, nahiv ve kelâm âlimi.

215-230 (830-845) yılları arasında En- bâr’da doğdu ve burada yetişti. “Nâşî” (genç) lakabı kendisine genç yaşta katıldı- ğı bir kelâm tartışmasında üstün başarı göstermesi sebebiyle verilmiş (İbnü’n-Ne-